

інфраструктури України за I квартал 2018 року. URL: <https://mtu.gov.ua/news/29752.html> (дата звернення: 17.07.2018).

10. Про автомобільний транспорт : закон України від 05.04.2001 №2344-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 22. Ст. 105.

11. Кодекс України про адміністративні правопорушення : закон України від 07.12.1984 №8073-X // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL:<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 17.07.2018).

V. V. Volik

SOME QUESTIONS OF INCREASING THE RESPONSIBILITY OF CARRIERS

The article raises questions concerning the protection of privileged categories of citizens while using them by public transport. The current state of legal regulation of this sphere of relations in society is considered. The proposals on legal consolidation of norms, which would further regulate the activity of motor carriers and increase their responsibility for refusal of transportation of privileged persons, are described, which would provide the next step in order to achieve the European level of quality of work in road transport.

Key words: transport, city transport, transport service, passenger transportation, car carrier, privileged category of citizens, social protection.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2018 р.

УДК 347.2 (477)

В. І. Теремецький, О. М. Соколов

СПОСОБИ ЗАХИСТУ МАЙНОВИХ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

У статті розглянуто проблемні питання, пов'язані із захистом прав внутрішньо переміщених осіб. Охарактеризовано способи захисту майнових прав внутрішньо переміщених осіб. Встановлено, що захистити майнові права внутрішньо переміщених осіб можна за допомогою як загальних способів захисту прав, передбачених ст. 16 ЦК України, так і спеціальних, чітко не передбачених актами цивільного законодавства, застосування яких не суперечить суті цивільних правовідносин. Такі способи поділено на: способи захисту, за допомогою яких можна підтвердити право, способи, що допомагають попередити або припинити порушення права та способи захисту, за допомогою яких можна відновити право або отримати компенсацію втрат.

Ключові слова: цивільно-правова охорона, майнові права, внутрішньо переміщені особи, захист майнових прав, охорона майнових прав, цивільно-правовий захист.

Постановка проблеми. Цивільно-правова охорона майнових прав внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) потребує системного дослідження в українській юридичній науці, яка вперше зіткнулась із проблемою захисту окремої групи осіб, котрі були вимушені мігрувати у власній країні. Вказана категорія осіб фактично опинилася у стані обмеження можливостей здійснення своїх прав, зокрема припинення трудових та соціальних правовідносин, позбавлення права власності тощо.

Необхідність вивчення цієї проблематики також пов'язана зі значною кількістю судових справ у сфері здійснення майнових прав ВПО. При цьому судова практика постійно поповнюється справами про встановлення юридичних фактів необхідних для

здійснення майнових прав ВПО. Накопичення судової практики є підґрунтям для наукового осмислення майнових прав ВПО, форм і способів їх захисту.

Відаючи належне існуючим науковим дослідженням, присвяченим окремим аспектам окресленої проблематики, слід вказати на відсутність розробок ряду теоретичних положень у сфері цивільно-правового забезпечення майнових прав ВПО, практичних аспектів правового регулювання контролю державних органів за забезпеченням розглядуваних прав та існуючій необхідності приведення національного законодавства до правових норм і стандартів європейських держав і міжнародних організацій. Тому запропонований напрям наукового дослідження сьогодні є актуальним і перспективним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним підґрунтям цієї наукової публікації стали праці вчених різних галузей знань, які не лише заклали підвалини сучасного розуміння засад охорони та захисту майнових прав ВПО, а й дослідили сутність багатьох фундаментальних наукових категорій.

Як відомо, питання охорони прав ВПО були предметом дослідження конституційного, трудового права та права соціального забезпечення, але у межах цивільного права майнові права цієї уразливої групи осіб майже не вивчалися. Так, О.Є. Аврамова, О.К. Волох, О.В. Гордієнко, Т.Р. Кульчицький, Т.М. Кучер, О.Б. Ольшанецька, О.А. Фесенко та інші вітчизняні науковці більшість майнових прав ВПО розглядали на рівні правозастосування без достатнього теоретичного обґрунтування.

Водночас, ураховуючи постійні зміни цивільного законодавства, особливо його оновлення за останні роки, а також проблеми з якими стикаються ВПО, питання визначення цивільно-правової охорони майнових прав ВПО, форм та способів захисту їх прав потребують свого доктринального аналізу й належного нормативного врегулювання. Тому є необхідність у теоретичному обґрунтуванні та практичному розв'язанні питань цивільно-правового статусу ВПО взагалі і порядку здійснення, форм та способів захисту їх майнових прав, зокрема.

Мета статті – охарактеризувати загальні та спеціальні способи захисту майнових прав внутрішньо переміщених осіб в контексті існуючої системи захисту цивільних прав та інтересів, а також запропонувати авторське бачення розв'язання існуючих проблем.

Виклад основного матеріалу. Реалізація права на захист цивільних прав відбувається через застосування визначених способів захисту, передбачених ч. 2 ст. 16 ЦК України [1]. Під способами захисту цивільних прав зазвичай розуміють передбачені законодавством засоби, за допомогою яких можуть бути досягнуті припинення, запобігання, усунення порушень права, його відновлення і компенсація втрат, викликаних порушенням права [2, с. 24].

У зв'язку з подіями, що відбуваються в нашій державі вже декілька останніх років сотні тисяч громадян України зазнали утисків своїх прав, у тому числі і майнових. Для того щоб урегулювати і забезпечити права і свободи цієї категорії осіб було прийнято Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 року № 1207-VII [3]. Утім, як зазначає С.О. Белікова, у держави не має власного досвіду, спрямованого на реальне поновлення порушених прав громадян, які проживають на тимчасово окупованій території, та тих, які були змушені покинути своє місце проживання, тобто ВПО [4, с. 71].

Крім того, для захисту порушених прав ВПО у міжнародному праві не передбачено жодних спеціальних нормативних актів. Тому при порушенні прав цих

осіб правозахисникам доводиться користуватись внутрішнім законодавством країни переселенця або загальними принципами захисту прав людини.

Зазначимо, що Женевські конвенції 1949 р. та два додаткові до них протоколи 1977 р. є фундаментальними документами для міжнародного гуманітарного права. Як стверджує Є. Шацький, у тому, що захист прав ВПО базується на актах міжнародного гуманітарного права, немає нічого дивного, адже ВПО найчастіше набувають такий фактичний статус через небезпеку для їх життя завдяки збройним конфліктам або іншим подібним трагедіям, які, у свою чергу, регулюються нормами міжнародного гуманітарного права [5].

Хоча питання захисту прав ВПО і мають значну національну та міжнародну нормативно-правову базу (йдеться про Конституцію України, ЦК України, Закон № 1207-VII, Європейську Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ), Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, Міжнародний пакт про цивільні та політичні права, Конвенцію проти катувань та інших нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, Конвенцію прав дитини тощо), проблеми, пов'язані із захистом прав цих осіб залишаються до кінця не врегульованими.

Перш за все це пов'язано з тим, що чинними на сьогодні нормативно-правовими актами не врегульовано питання механізмів захисту прав ВПО. Зокрема, не врегульованими залишаються питання щодо способів та форм захисту майнових прав ВПО. Отже, основними механізмами (способами) захисту прав ВПО є внутрішнє законодавство і міжнародно-правові інструменти. У справах ВПО, які офіційно не визначені міжнародним правом, єдиним можливим ефективним і дієвим механізмом захисту їх прав повинно стати внутрішнє законодавство України. Утім, на жаль, у внутрішньому законодавстві України також на даний час бракує спеціальних інструментів правового захисту. Жоден нормативно-правовий акт не містить спеціальних норм, які б чітко визначили перелік способів захисту порушених прав ВПО.

Тому, виходячи зі змісту положень ЦК України, можна припустити, що у випадку відсутності певної спеціальної норми, яка б врегульовувала, наприклад, способи захисту майнових прав ВПО, слід застосовувати загальні положення ЦК України щодо захисту цивільних прав та інтересів, а також норми міжнародних актів. Аналогічне положення випрацювано і судовою практикою. Так, Верховний Суд України сформулював принцип, згідно з яким захист майнових прав здійснюється в порядку, визначеному законодавством, а якщо такий спеціальний порядок невизначений – на загальних підставах [6].

Важливо зазначити, що захист цивільних прав не вичерпується способами, переліченими у ст. 16 ЦК України. Він може здійснюватися й іншими способами, передбаченими спеціальними нормами, які враховують особливості тих чи інших цивільних правовідносин.

Цікавим є те, що у ст. 16 ЦК України передбачено способи судового захисту цивільних прав та інтересів. Однак як суд, так і державні органи та органи місцевого самоврядування можуть захищати права фізичних осіб шляхом скасування актів державних органів чи органів місцевого самоврядування нижчого рівня, а також нотаріуси – шляхом вчинення виконавчого напису на борговому документі. Водночас за певних умов громадяни після використання всіх національних засобів правового захисту мають право звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна (ст. 55 Конституції України).

Способи захисту права ВПО, у тому числі майнового, спрямовані на його відновлення, а тому слід враховувати неоднорідність їх юридичної природи, що впливає на можливість їх реалізації. Способами правового захисту, які можуть використовувати ВПО є: 1) загальні способи процесуального захисту. Йдеться про передбачені ст. 43 ЦПК України процесуальні можливості впливати на розгляд і підсумкове вирішення цивільної справи учасниками цивільного процесу; 2) спеціальні способи процесуального захисту, які на відміну від загальних характеризуються особливим змістом, суб'єктами застосування та процесуальними діями і наслідками застосування.

ВПО з АР Крим, Донецької та Луганської областей часто зазнають порушень своїх прав з боку органів державної влади та місцевого самоврядування, які зловживають своїми правами. Недосконалість чинного законодавства, яке регулює правовий статус ВПО, корупція та свавілля українських чиновників призводить до правового нігілізму серед цієї категорії населення України. В умовах воєнних дій в Україні доцільним є розгляд питання захисту прав ВПО за допомогою звернення до суду, оскільки на даний час ВПО є особливо вразливою верствою населення сучасної України. Вони втратили майно, не мають коштів, а державна матеріальна допомога та відшкодування за зруйнований чи пошкоджений будинок або інше майно є вкрай низькою. Окрім цього, ВПО для обґрунтування предмета позову чи підтвердження доказів у справі доводиться відновлювати втрачені документи. Основні проблеми, з якими зустрічаються ВПО, – це відновлення втрачених документів, отримання субсидій, отримання довідки ВПО, земельних ділянок. Саме в судовому порядку вирішується значна кількість соціальних, майнових, пенсійних справ. Необхідно враховувати факт, що в Україні на законодавчому рівні закріплений обов'язок суду під час прийняття рішення враховувати практику Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Рішення у справі не може суперечити практиці ЄСПЛ, суд повинен вирішити справу на підставі аналогії з відповідним рішенням ЄСПЛ [7].

Наприклад, Берегівський районний суд Закарпатської області, розглядаючи справу ВПО до управління Пенсійного фонду України в Берегівському районі Закарпатської області дійшов висновку про необхідність захисту прав позивача та задоволення його позовних вимог. Суть останніх полягала у тому, що позивачу у зв'язку зі смертю матері-пенсіонера, яка була ВПО, не виплачено не отриману пенсію. Представник відповідача заперечила проти задоволення позову, при цьому зазначила, що людина має право на отримання допомоги з поховання, однак у них відсутні будь-які документи, на підставі яких можна вирахувати розмір допомоги щодо виплати недоплаченої пенсії. Утім позов був задоволений. У рішенні суд зазначив, що відповідач не вжив усіх можливих заходів із захисту та дотримання прав ВПО та інтеграції їх за новим місцем проживання в Україні [8].

Акт суду є способом захисту і забезпечення прав і законних інтересів особи. Безсумнівно, що судові рішення здійснює вплив на структуру та динаміку суспільних відносин як результат дії його законної сили. Реалізація суб'єктивного цивільного права особи відбувається у межах сформованих і існуючих правовідносин, а судові рішення визнає (санкціонує) існуюче правовідношення (змістом якого є суб'єктивні цивільні права та обов'язки сторін), надаючи йому статус безспірного. Крім того, суд не може відмовити у виконанні законної вимоги позивача та в задоволенні позову. У літературі справедливо зауважувалося, що поняття «суб'єктивне право» повинно містити у собі вказівку на те, що воно «засновано на нормах об'єктивного права» [9, с. 96]. У цьому значенні можливість звернення до суду для ухвалення рішення можна розглядати як правову гарантію реалізації наданого законом права на зміну та

припинення правовідношення, де позовна заява і судове рішення є засобом та інструментом, які забезпечують зазначені перетворення.

Класифікація способів захисту цивільних прав та інтересів може бути здійснена за декількома критеріями: по-перше, за результатом відновлення порушеного права та, по-друге, характером його наслідків. Слід зазначити, що саме результат є критерієм вибору суб'єктом права способу захисту останнього. Як зазначає І.Й. Пучковська, за визначеним критерієм усі способи захисту цивільних прав та інтересів можна поділити на три групи [10, с. 347].

Перша група містить способи захисту, застосування яких дозволяє підтвердити (засвідчити) право, що захищається, або припинити (змінити) обов'язок. Цей результат настає при застосуванні таких способів захисту, як визнання права; примусове виконання обов'язку особи в натурі; зміна правовідношення або його припинення. Необхідність у подібних діях виникає, як правило, в ситуаціях, коли інша особа претендує на право, яке захищається, або заперечує його наявність. Наприклад, вимога про визнання права власності найчастіше передує позову про витребування майна з чужого незаконного володіння або про усунення перешкод у реалізації права власності або позову про виселення із зайнятого приміщення [10, с. 347].

Так, у справі «Дімейдс проти Туреччини» [11] заявник скаржився на тривалу заборону доступу до його власності на півночі Кіпру, втрату контролю над будинком і земельною ділянкою та можливість ними користуватися. У своєму рішенні ЄСПЛ дійшов висновку про те, що відмова у доступі до власності, постійному контролю, використанні і просто користуванні власністю та ненадання компенсації за втручання в майнові права заявника, незважаючи, навіть, на прийнятий Закон «Про компенсацію втраченого нерухомого майна, розташованого на території Турецької Республіки Північного Кіпру», становить триваюче порушення ст. 1 Першого Протоколу до ЄКПЛ. Відповідно, у зазначеному рішенні ЄСПЛ визнав, що триваюче обмеження, введене Турецькою Республікою Північного Кіпру на фізичний доступ греків-кіпріотів до власності, розташованій на її території та повна відмова у такому доступі є очевидним втручанням у право переміщених греків-кіпріотів на мирне володіння майном, у тому числі, житлом за змістом ст. 1 Першого Протоколу до ЄКПЛ.

Таким чином, перша група способів захисту прав ВПО характеризується тим, що реалізація наданих законом можливостей щодо захисту прав дозволяє його підтвердити у випадку, якщо таке право не визнається або оспорюється.

До другої групи способів захисту цивільних прав І.Й. Пучковська відносить такі способи, застосування яких дозволяє попередити або припинити порушення права. До них належать: припинення дії, яка порушує право; визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади АР Крим або органу місцевого самоврядування [10, с. 348].

Цікавою є практика ЄСПЛ у питанні механізму захисту прав, способами, що відносяться до цієї групи. Широка позитивна практика ЄСПЛ з питань захисту прав на житло і майно ВПО не зачіпає права та майнові інтереси інших осіб. Так, захищаючи права ВПО на житло, ЄСПЛ наголошує на необхідності дотримання прав інших осіб, в тому числі прав на житло. У справі «Гульмаммадова проти Азербайджану» [12] заявниця отримала ордер на квартиру в новобудові, яку фактично захопила родина переселенців з Нагорного Карабаху та відмовилася звільняти, незважаючи на рішення національних судів. Крім того, після ухвалення рішення про виселення, численні звернення заявниці до виконавчої служби ВПО звернулася до суду з проханням надати відстрочку у виселенні. Національний суд послався на Указ Президента «Про затвердження Державної програми щодо покращення умов життя та підвищення рівня

зайнятості біженців та внутрішньо переміщених осіб» згідно з яким, до моменту повернення ВПО до їх звичайних місць проживання або тимчасового поселення у нових будинках, заборонено виселення цих осіб з квартир, земель та інших приміщень незалежно від форми власності. Відповідно, прохання ВПО було задоволено з визначенням періоду відстрочки до того моменту, поки державою не буде надана можливість переїхати у нове житло в будинках, збудованих для проживання такої категорії осіб. Безумовно, ЄСПЛ визнав, що держава мала обов'язок надати альтернативне житлове приміщення тим ВПО, які захопили квартиру заявниці, або надати справедливу компенсацію. У протилежному випадку, на заявницю було покладено надмірний тягар та не дотримано справедливого балансу між загальним інтересом суспільства та правом заявниці на мирне володіння своїм майном. Тому було визнано, зокрема порушення ст. 1 Протоколу 1 до ЄКПЛ.

Отже, мета застосування цих способів захисту полягає у тому, щоб спонукати порушника припинити дії, які порушують належне особі суб'єктивне цивільне право, або попередити їх.

Третя група поєднує способи захисту цивільних прав, застосування яких має за мету відновити порушене право і (або) компенсувати втрати, понесені у зв'язку з його порушенням. Такий результат може бути досягнуто шляхом відновлення становища, яке існувало до порушення права; визнання правочину недійсним; відшкодування збитків; компенсації моральної шкоди.

Питання компенсації держави за втрачене та/або зруйноване житло було детально розглянуто ЄСПЛ у справі «Доган та інші проти Туреччини» [13]. Заявниками були мешканці турецького селища, змушені покинути свої домівки внаслідок активізації терористичної діяльності Робочої партії Курдистану і конфлікту прихильників створення незалежної курдської держави з національною владою. Органи державної влади майже 10 років не дозволяли заявникам повернутися до свого житла і землі. Впродовж цього тривалого періоду заявники зверталися до різних адміністративних органів зі скаргами на примусове виселення їхнього села силами безпеки та наданням дозволу на повернення до свого села і майна. Після скасування надзвичайного стану з'ясувалося, що фактичне повернення та проживання у селі є неможливим через відсутність будинків або їх пошкодження, доріг, електрики, водопостачання тощо. Водночас уряд наголошував на відсутності правостановлюючих документів, що не надавало заявникам, з точки зору уряду, отримати статус жертви або потерпілих та мало сприяти визнанню заяви неприйнятною.

Однак, ЄСПЛ підтвердив застосування широкого гнучкого, без надмірного формалізму підходу до аналізу доказів володіння заявниками майном. Судом було визнано, що хоча заявники у справі не мали зареєстрованої власності, у них були свої власні домівки, побудовані на землі їх предків, або вони проживали в хатах, які належали їх батькам, та обробляли землю своїх батьків; заявники мали неоспорені права на спільні земельні ділянки у цьому селі, такі як пасовища, вигони та лісові угіддя, і заробляли собі на життя тваринництвом і лісозаготівлею [14]. Тому, беручи до уваги показання старости села та безперечність того факту, що до виселення всі заявники проживали в цьому селі, ЄСПЛ визнав майном для цілей ст. 1 Протоколу 1 не тільки житлові будинки, землю, але й економічний прибуток і ресурси, які заявники отримували у зв'язку з користуванням цією землею. Одним із основних критеріїв, які застосовував Суд і у подальших справах, було врахування факту володіння особи майном на момент, коли це майно залишали.

В юридичній літературі висловлена думка, що сьогодні судовою практикою пред'являються надмірно жорсткі вимоги до ВПО стосовно доказів на підтвердження

встановлення відповідних юридичних фактів, наявності збитків у зв'язку з порушенням суб'єктивного права, та їх розміру, а відшкодування таких збитків повинно стати звичайним способом захисту порушених цивільних прав, який часто застосовується.

Так, розглядаючи справу ВПО до Управління праці та соціального захисту населення виконавчого комітету Центрально-Міської районної в місті Кривому раді про встановлення факту її проживання в АР Крим, суд задовольнив заяву позивача та встановив факт його проживання в АР Крим [15]. Однак, розглядаючи цю справу у порядку оскарження Апеляційний суд Дніпропетровської області скасував рішення суду першої інстанції та ухвалив нове рішення, яким відмовив у задоволенні позовних вимог. Приймаючи таке рішення він зазначив, що суд першої інстанції не врахував, що ст. 4 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 № 1706-VII визначає порядок встановлення факту внутрішнього переміщення. Так, згідно з ч. 1 ст. 4 цього Закону факт внутрішнього переміщення підтверджується довідкою про взяття на облік ВПО. Частиною 3 ст. 4 передбачено, що для отримання довідки про взяття на облік ВПО така особа звертається із заявою до структурного підрозділу з питань соціального захисту населення районних, районних у місті Києві державних адміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах (у разі утворення) рад за місцем проживання у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Оскільки вказаним вище Законом визначено порядок встановлення факту внутрішнього переміщення і взяття на облік, це виключає встановлення судом такого факту в порядку окремого провадження [16].

Таким чином, фактично сьогодні виникла ситуація, за якої в Україні існує чималий прошарок населення, що відноситься до категорії ВПО. Хоча права таких осіб і гарантуються державою, однак виникають ситуації, за яких ці права зазнають певних утисків, що призводить до їх порушення. Як було з'ясовано вище, законодавець визначає механізми захисту прав, але такі механізми мають загальний характер, який застосовується не лише до порушення прав ВПО, а й до порушення прав інших осіб. Така ситуація зумовлена тим, що в Україні не має спеціального нормативно-правового акта, який би врегульовував питання способів захисту порушених прав ВПО. Тому за наявності таких ситуацій доречним є використання способів захисту, визначених, зокрема, у ст. 16 ЦК України.

Висновки. На підставі проведеного дослідження можна запропонувати такі висновки.

1. Авторами статті на підставі широкого комплексу норм у сфері захисту цивільних прав та інтересів, розглянуто способи захисту майнових прав ВПО. Встановлено, що захистити майнові права ВПО можна за допомогою як загальних способів захисту прав, передбачених ст. 16 ЦК України, так і спеціальних, чітко не передбачених актами цивільного законодавства, застосування яких не суперечить суті цивільних правовідносин. Перелік розглянутих у статті способів захисту майнових прав ВПО не є вичерпним, адже цивільне право чи інтерес можуть бути захищені в інший спосіб, передбачений договором або законом.

2. У міжнародному праві не передбачено жодних спеціальних нормативних актів для захисту порушених прав ВПО. Тому при порушенні прав цих осіб правозахисникам доводиться користуватись внутрішнім законодавством країни переселенця або загальними принципами захисту прав людини.

3. У той час, коли всі міжнародні інстанції прагнуть якнайкраще захистити права ВПО, застосовуючи не лише нормативно-правову базу, а й загальні принципи визнання та гарантування прав таких осіб, національна судова система йде іншим шляхом.

Замість того, щоб полегшити процес їх адаптації на новому місці проживання, створюються умови, за яких вказані особи не можуть реалізувати свої права, які хоча і надані державою, але фактично є декларативними.

4. Враховуючи все розмаїття наданих державою можливостей щодо захисту прав, способи, за допомогою яких ВПО можуть захистити свої права, можна поділити на такі групи: *перша* – способи захисту, за допомогою яких можна підтвердити право; *друга* – способи, що допомагають попередити або припинити порушення права; *третья* група – способи захисту, за допомогою яких можна відновити право або отримати компенсацію втрат.

5. Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі мають бути спрямовані на розробку спеціального нормативно-правового акта, який би визначив перелік способів захисту порушених прав ВПО, адже у чинному українському законодавстві відсутні механізми захисту прав цієї категорії осіб.

Список використаної літератури

1. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 № 435-IV URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 17.09.2018) ; Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: zakon Ukrainy vid 16.01.2003 № 435-IV URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (data zvernennia: 17.09.2018).

2. Бояринцева М. Адміністративно-правовий статус громадян: до питання про склад елементів. Право України. 2002. № 8. С. 21-25 ; Boiaryntseva M. Administratyvno-pravovyi status hromadian: do pytannia pro sklad elementiv. Pravo Ukrainy. 2002. № 8. S. 21-25.

3. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 05.05.2014 № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18> (дата звернення: 12.09.2017) ; Pro zabezpechennia prav i svobod hromadian ta pravovyi rezhym na tymchasovo okupovaniiterytorii Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 05.05.2014 № 1207-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18> (data zvernennia: 12.09.2017).

4. Белікова С.О. Захист прав власності на майно внутрішньо переміщених осіб. Проблеми захисту прав і свобод вимушених переселенців, а також інтересів громадян або держави на тимчасово окупованих територіях та в районах проведення антитерористичної операції: матеріали міжнародного круглого столу (27 жовтня 2016 року). К.: Національна академія прокуратури України, 2016. 148 с. ; Belikova S.O. Zakhyst prav vlasnosti na maino vnutrishno peremishchenykh osib. Problemy zakhystu prav i svobod vymushenykh pereselentsiv, a takozh interesiv hromadian abo derzhavy na tymchasovo okupovanykh terytoriiakh ta v raionakh provedennia antyterorystychnoi operatsii: materialy mizhnarodnoho kruhloho stolu (27 zhovtnia 2016 roku). K.: Natsionalna akademiia prokuratury Ukrainy, 2016. 148 s.

5. Шацький Є. Міжнародний захист прав ВПО. Права людини в Україні. URL: <http://khpg.org/index.php?id=1417117017> (дата звернення: 19.09.2018) ; Shatskyi Ye. Mizhnarodnyi zakhyst prav VPO. Prava liudyny v Ukraini. URL: <http://khpg.org/index.php?id=1417117017> (data zvernennia: 19.09.2018).

6. Постанова Верховного Суду України від 16.03.2016 № 6-290цс16. URL: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/861E612FA592744BC2257F81003CE534> (дата звернення: 17.09.2018) ; Postanova Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 16.03.2016 № 6-290цс16. URL: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/861E612FA592744BC2257F81003CE534> (data zvernennia: 17.09.2018).

7. Шелевер Н.В. Адміністративний позов як форма захисту прав, свобод та інтересів внутрішньо переміщених осіб. Науковий вісник Ужгородського національного ун-ту. Право. Вип. 1. том 2. 2016. С. 92-97 ; Shelever N.V. Administratyvnyi pozov yak forma zakhystu prav, svobod ta interesiv vnutrishno peremishchenykh osib. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho un-tu. Pravo. Vyp. 1. tom 2. 2016. S. 92-97.

9. Постанова Березівського районного суду Закарпатської області від 04.03.2016 № 297/96/16-а. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56322364> (дата звернення: 19.09.2018) ; Postanova Berehivskoho raionnoho sudu Zakarpatskoi oblasti vid 04.03.2016 № 297/96/16-а. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56322364> (data zvernennia: 19.09.2018).

9. Мельников А.А. Советский гражданский процессуальный закон. Изд-во «Наука», М., 1973. 160 с. ; Melnykov A.A. Sovetskyi hrazhdanskyi protsessualnyi zakon. Yzd-vo «Nauka», M., 1973. 160 s.

10. Цивільне право: підручник: у 2 т. / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, Т.І. Бегова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Х.: Право, 2011. Т. 1. 656 с. ; Tsyvilne pravo: pidruchnyk: u 2 t. / V.I. Borysova (ker. avt. kol.), L.M. Baranova, T.I. Biehoa ta in.; za red. V.I. Borysovoi, I.V. Spasybo-Fatieievoi, V.L. Yarotskoho. X.: Pravo, 2011. T. 1. 656 s.

11. Case of Demades v. Turkey (Application no. 16219/90). The European Court of Human Rights. Strasbourg, 1 December 2008. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-86001"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{) (data zvernennia: 17.09.2018).

12. Case of Gulmammadova v. Azerbaijan (Applications nos. 38798/07). The European Court of Human Rights. Strasbourg, 22 April 2010. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-98395"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{) (data zvernennia: 11.09.2018).

13. Case of İzzettin Doğan and Others v. Turkey (Applications nos. 8803-8811/02, 8813/02 and 8815-8819/02). The European Court of Human Rights. Strasbourg, 29 June 2004. URL: <https://www.refworld.org/pdfid/414d86ab4.pdf> (data zvernennia: 13.09.2018).

14. П'янова Я.В. Судовий захист майнових цивільних прав: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: Харків, 2007. 20 с. ; Pianova Ya.V. Sudovyi zakhyst mainovykh tsyvilnykh prav: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: Kharkiv, 2007. 20 s.

15. Рішення Центрально-Міського районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області у справі від 17.10.2016№ 216/3917/16-ц. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/62148847> (дата звернення: 11.09.2018) ; Rishennia Tsentralno-Miskoho raionnoho sudu mista Kryvoho Rohu Dnipropetrovskoi oblasti u spravi vid 17.10.2016№ 216/3917/16-ц. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/62148847> (data zvernennia: 11.09.2018).

16. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> (дата звернення: 19.09.2018) ; Pro zabezpechennia prav i svobod vnutrishno peremishchenykh osib: Zakon Ukrainy vid 20.10.2014 № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> (data zvernennia: 19.09.2018).

V. I. Teremetskyi, O. M. Sokolov

METHODS OF PROTECTING OWNERSHIP RIGHTS OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS

The authors of the article have considered protection of the rights of internally displaced persons in the system of protection of civil rights and interests. Described ways of protecting the property rights of internally displaced persons. It has been established that it is possible to protect property rights of internally displaced persons through both the use of general

methods of protecting the rights provided in the Art. 16 of the Civil Code of Ukraine and special ones, not expressly provided by the acts of civil law, the application of which does not contradict the essence of civil legal relations. These methods are divided into: the means of protection, with the help of which you can confirm the right; methods that help to prevent or to stop a violation of the right and means of protection, with the help of which you can restore the right or obtain compensation for losses.

It has been clarified that international law does not provide any special regulations for the protection of violated rights of internally displaced persons. Therefore, rights activists have to use the domestic law of the country of migrants or the general principles of human rights protection, when the rights of these individuals are violated.

It has been emphasized that instead of facilitating the process of adaptation of internally displaced persons in Ukraine, conditions, when these persons can not realize and protect their rights at new place of residence are created. It has been offered to develop a special regulatory act, which should define a list of mechanisms (methods) for protecting violated rights of internally displaced persons.

Key words: *civil protection, property rights, internally displaced persons, protection of property rights, preservation of property rights, civil law protection.*

Стаття надійшла до редакції 20.08.2018 р.

УДК: 351.746.1: 343.71

І. Ф. Хараберюш

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ СИСТЕМИ В ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядається інтелект як ключове поняття, яке визначає сутність інтелектуальних систем взагалі та інформаційних систем, які використовуються у правоохоронній діяльності зокрема. Виділяються основні ознаки інтелекту, які визначають інформаційні системи як інтелектуальні. Розглядається розвиток теорії штучного інтелекту. Визначаються основні напрямки наукових досліджень і розробок інтелектуальних систем в правоохоронній діяльності.

Ключові слова: *інтелект, штучний інтелект, інформаційні технології, правоохоронна діяльність, інформаційні інтелектуальні системи.*

Постановка проблеми. В Основних засадах розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки зазначено, що одним з головних пріоритетів України є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, яке ґрунтується на концепції та програмах інформатизації, створення різноманітних інформаційно-комунікаційних технологій і загальнодержавних інформаційно-аналітичних систем різного рівня та призначення [1, роз. 1].

Основні цілі формування інформаційного суспільства та суспільства знань, які визначено в Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», отримали розвиток в Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні, затвердженної постановою Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. № 386-р. Стратегія формування сучасної інформаційної інфраструктури передбачає впровадження інтелектуальних інформаційних та інформаційно-аналітичних технологій, інтегрованих систем баз даних та знань, національних інформаційних ресурсів.